

tetřivci mají smůlu

Naomi Kleinová

Tím se všechno mění: Kapitalismus a klima

Host, 2023, překlad Petr Ondráček, 702 stran

TEXT JAN STARÝ

FOTO KOUROSH KESHIRI

HODNOCENÍ 79 %

V češtině poprvé vydaná kniha Tím se všechno mění: Kapitalismus a klima (původně 2014) patří mezi nejvýraznější texty o změně klimatu. Úspěšná kanadská novinářka Naomi Klein zde popisuje vztah přírody a kapitalismu v mozaice reportáží a historických exkurzů, které protkávají výpovědi a citace i obecnější postřehy.

V třídílné struktuře je nejdůležitější první část, která rozebírá příčiny, důsledky a řešení aktuální situace, která vychází už z nástupu kapitalismu a fosilních paliv na konci 18. století. Vynález parního stroje umožnil přistupovat k přírodě bez ohledů, čistě extraktivisticky, což vygradovalo v dnešním neoliberalismu a globalizaci. Od pádu SSSR vypustilo lidstvo více oxidu uhličitého než za předchozích 250 let.

Světový řád definovaný deregulací a zeštíhlením státu je přitom mimořádně špatně vybaven na řešení této situace. Možnosti vlád jsou omezené, zatímco mezinárodní právo přeje volnému obchodu. Klein cituje případ, kdy muselo skončit zavádění obnovitelných zdrojů energie (OZE) v Ontariu, protože probíhalo příliš protekcionisticky; naopak systém, jak přimět společnosti platit za znečištění, je i deset let po vydání knihy v nedohlednu. A ony samy s ním jen tak nepřestanou – vyloženě děsivý je údaj, že ložiska fosilních paliv v majetku velkých společností představují pětinasobek objemu, který je možné spálit, aby zůstalo oteplení pod 2 °C.

Proč není silnější tlak na snížení emisí? Klein ukazuje, že překvapivý vliv mají pravíkové think tanky. Přes mnohdy bizarní propagandu – v kampani Heartland Institute tvrdil Charles Manson, že věří v globální oteplování – se jim zřejmě podařilo vyvolat v lidech pochyby. Zatímco v roce 2007 v USA věřilo 71 % lidí, že spalování fosilních paliv změní klima, o čtyři roky později to bylo jen 44 %. A napojení na ropné společnosti je silné, třeba známý Cato Institute uváděl, že jej financují ze 40 %.

Tragické přitom je, že následky například v podobě častějších živelních pohrom neponesou velké firmy, které dávno pracují na adaptaci, ale ti nejméně, jak v zemích globálního Jihu, tak ve vyspělých ekonomikách, kde utahování opasků postihlo sociální záchranou sít i veřejné služby. Když zničil část newyorské čtvrti Queens hurikán Sandy, museli se záchraných prací ujmout dobrovolníci; masivní záplavy v Británii v roce 2013 přišly po propuštění čtvrtiny vládní agentury, která měla na starosti protipovodňová opatření.

Hlavní tezí knihy je proto tvrzení, že změna klimatu nabízí příležitost k sociálnímu, levicovému obratu, který by byl financovaný zdaněním bohatých, kontrolou daňových rájů, osekáním vojenských výdajů a samozřejmě uhlíkovou daní. Klein se sazuje o místní, potenciálně družstevní správu energetické soustavy nebo agroekologii a argumentuje, že o stavbě ropovodů nebo těžbě fosilních paliv by měli rozhodovat místní.

Technické aspekty, jako je stabilita OZE, uchovávání energie, těžba a zásoby surovin, text pomíjí. Podobně by si podrobnější komentář zasloužil vliv neoliberalismu, potažmo role populační exploze a globálního Jihu. Komplexní analýzu je zkrátka nutné hledat jinde. Někdy stačí ukázat, jaké otázky si klást.

Hlavním darem Klein je totiž umění vyprávět. Druhá část, která je věnovaná marným nadějím v boji s emisemi, je mrazivým způsobem zábavná. Kapitola o mesiašských miliardářích popisuje případ Richarda Bransona z Virgin Group, který nejdříve sliboval masivní investice do snížení emisí, pak se dlouho vymlouval na nedostatek financí, a nakonec vše odvolal, přičemž v mezitím dokázal monumentálně rozvinout svou leteckou společnost.

Další příslib záchran bez nutnosti cokoli měnit, geoinženýrství, vychází ze zdrcující kritiky jako riziková („netestovaná a netestovatelná“) nefunkční avantýra. Příkladem budiž rozprašování sirných aerosolů do atmosféry, které by zřejmě přineslo sucho v Africe a nedalo by se s ním přestat – v takovém okamžiku by se zachycené teplo uvolnilo dolů na Zemi.

Klein je kritická také k velkým nevládním organizacím, které se snaží o drobné změny v rámci systému a bývají jím asimilovány. Zvláště bizarní byl případ, kdy organizace The Nature Conservancy dostala od ExxonMobilu kus území jako rezervaci pro kriticky ohrožené tetřivky préríové Attwaterovy, načež tam sama začala těžit ropu. Tetřivci nevydrželi.

Poslední část je věnovaná boji proti změnám klimatu. Rozebírá možnosti divestic z ropného průmyslu a lobbuje za návrat k lokálnímu hospodářství, zejména ovšem mapuje blokády těžby od Řecka po Nigérii – kde protesty skončily popravou předáků a masakrem účastníků a vedly až ke krvavému ozbrojenému povstání. Nejvíc prostoru má ale boj původních obyvatel Ameriky proti frakování.

Těm se podařilo dosáhnout pozoruhodných úspěchů díky právům z historických smluv, tato zkušenost je ovšem obtížně přenosná. Velká část světa nebyla kolonizována, naopak v Jižní Americe nebo na Sibiři se místní budou svých práv domáhat obtížněji. S trochou nadsázky by byl poctivější podtitul Indiáni versus frakování. Klein totiž zachycuje bezpočet fascinujících a inspirativních příběhů, její záběr ale ve výsledku není univerzální. Pokud je poselstvím „protestujte a fungujte lokálně“, nabízí se pochybovačná korporátní formulka: „Does it scale?“